

RA- 5273.1

AQU

TARTU TÖTARLASTE GÜMNAASIUMI

ÕPILASPERE

AJAKIRI

TARTUS, 1928.

RA-52731

Agu

Tartu Tütarlaste Gümnaasiumi Õpilaspere
ajakiri.

HA

39501

Tartus, 1928.

2/182503

~~~~~  
Väljaandja: Tartu Tütarlaste Gümnaasiumi Õpi-  
kassale.

Toimetus: N. Laan, G. Mäe, A. Peterson, Aug. Paud,  
E. Tilleman.

~~~~~

Sisu:

Toimetusest lugejale.

Pedaksoo: Kui kahju on...

-»- Mälestus.

-»- Emale.

Lilli Tasso: Tulisilmad.

Helmi Sõõro: Uinuv laas.

Tõymian: Hallis laevas.

Gerda Mäe: Tulge, te tuuled!

M. Pikk: Soo.

Elsa Arak: Mait Metsanurga „Täijetu haud”.

Kroonika.

Toimetusele lugejale.

Meie ajakiri, mille iga ei ole mitte päris lühike, on olnud ikka meie rahulajuseks. Harva viiksata mõni „Aa“ number pika vahetaja järel, siis aga jääb jälle kõik ootamisraukusse. Igal aastal valitakse uusi toimetusi, kuid ükski neist ei ole suutnud ajakirjale elu sisse puhuda, kaastöölisi koguda, asja vastu huvi tõsta, nii et ajakiri saaks — kuigi mitte kõikide Tartu tütarlaste gümnaasiumi õpilaste, siis vähemalt väiksema ringi — südameleminikuks. Mille all ajakiri põeb, on kaastöö puudus. Seda ei tule kõrgist kuulutamistest, üleskutsumistest ja propogandast hoolimata. Ajaline külg ei takista väljaandmist, ei ole kunagi takistanud.

Millest on tingitud sellane ükskõiksus, loidus, hoolimatus? Raske vastata. Ons meie pooltuhandelises õpilasperes surnud kõik vaimlised huvid? Ons meie aja noored nii vaimuvaesed, nii ideetud, nii pealiskaudsed, isegi, võib olla, nii materjalistlikud, et neid enam ei huvita midagi, millel on huvi ja kunsti lõhna man, milles avaldub tundemärke elavast inimesest, otsivast ja trotsivast individuumist? Ons meie aeg tõesti nii masendav ja maha suruv, et siin ei mal-

da tösta protesti üksi olend kõige selle vastu, mis teda ümbritseb? Ja oleme siis lõppes vaba eesti kooliga saavutanud kõik, et meil pole enam midagi soovida, midagi tahta? Mõelgem nende küsimuste üle, andkem endile nendest aru, enne kui selle haruldase varakavadise pääsime — käesoleva „Ato“ numbril — oma peost lahti lasta. Andkem endile aru ja mõelgem pikal suvel selle üle järgi, kuidas tulevasel õppeaastal, aktiivsel sügissemestril „Ato“ lardumusiinavusest välja toome, kui valime jälle uue järjekordse toimetuse.

Toimetusel endal, kellel ikkagi on natuke ajakirjaniku kõrv, oleks aga ütelda järgmist, mida ta on kuulnud „toimetuse töö“ kõrval.

Kesti Vabariigi 10 aastapäeva juubeli puhul asutati meie kooli juurde austipendiume kunstiliselt väljapaistvamatele ja erilisi võimevandeid avaldavaile õpilastele. Stipendiumid olid, ja mitte just väikesed, kuid ei olnud isikuid, kellele neid määrata. Kõik need oleks antud parim stipendium sellele, kes oleks silma paistnud kirjanduslikul alal. Kuid ümürad jõud sel alal ei ole endist annud silmapaistvamat elumärki. Kõigi südamele, eks ole see teatavas mõttes traagiline — mitte, ärge nüüd kohe mõelge, ainult si stipendiumite pärast, vaid aja enese pärast üldse.

Toimetus jääb lootma, et tuleva aasta 24 veebruaril on väjaraated selle poolest selgemad.

Arugu pöördutagu ometi ka mitte ükski ilukirjanduse ja kirjandusloo harrastamisega. Meil on teisigi alasid, mis ootavad samuti talente. Meil teotses rida ringe — kõigi nende jaoks on arvatud „Ita“ leheküljed. Kirjutage need täis, et saaksime teid tundma, teie kindlasti olemasolevad, inkoognito meie peres liikuvad vaimukangelased ja loomisvõimelised tuleviku suurused! Miks varjate oma küünlaid vaka all? Süüdate nad põlma kõigile, et liaksime nende valguses sihte, mille järel meigi, väiksemad õed, juhiksime oma silmad asümärgi leidmiseks. Tahame teid kallistada, teid hellitada selle katuse all, kus praegu viibime, mnexkui lähete suurde maailma, kus muutute kättesaamatuks tähtedeks raugetes päikesesüsteemides.

Sälvatagu kõigis meis lõkkele see tuha alla maetud hõõgur elutule, mille leegitseval valgusel on õpetusi annud kord meie suurim nooruslaulik:

„Kui Hannibolil noortel seiskus nii
kõrged Alpid silme es!
Ja ainult üle nende harja
Itaaliasse pääseb mees.“

Toimetus.

See rahju on...

Pedaksoo.

Tu langevad kollased lehed
ja katavad looklaid teid -
Ja seisvad kui hakemes mehed
juud - vanaksed - vaadeldes neid.

Kõik surmale suikumas, hale
ja kaidumas rõõmude mäng...
See väsinud päikese pale,
ta lastel ju mullas on säng.

Kõik kurblik ei rännata taha
kesk sureva looduse verd.
Ei suudeta astuda maha,
kesk välude värvilist mard.

Ju laskub kui needus mu hinge
hall murede rahutu lind...
Hõik du näik sügisel sünge,
must, murelik mullagi pind.

Elu kalju on kadunud surest,
nii kalju on lilledest sääl:
ei tea, kas nad puhkevad urvest
veel kevadel karjamaa pääl?!

Mälestus.

Pedaksoo.

Säiti toas vaid rohelisi orsi märgi,
nõretavaid veest;
pandi palves palukrartest pärgi,
längahtavaid veest.

Heljus toas nii raskemeelne vaikus püha
minutid vast viis;
aina kestis nutukahin üha,
valuline viis.

Käitas puusävi ehitetult jalgu valgeid
leinajate ees;
nägin aina kahvatanud palgeid
surnuriste ees...

Kiks küll mitte arm saada siis ei suutnud
seisukorrast ma,
ei mu mõtteid leinalaulud muutnud,
eik küll laulsin ma.

Emale.

Pedaksoo.

Pää hall sul, mu emake, kallis,
mii ilus hõbekall!
Su murelik nägu ses hallis
mii lahke sõbralik.

Kord olid sa õnnelik emma
ja käitel hoidsid mind.
Su rõval siis seisis veel tema —
mu isa, tugev, noor.

Nüüd äksi, mu emake, oled,
 ta magab manakas.
 Kui mulle sa vastu nüüd tuled,
 sui jooksevad pisarad.

Sa nutad, ma pole su juures,
 vaid sammun oma teel,
 ja õhtes, kurbuses suures,
 näed sõlmid ümber mu pää.

"Laps, jää mulle mullale varjusse,
 nii kergem rännata,
 et silmad väsinud horjusse
 ei koitva säraga."

Tulisilmad.

Lilli Tasso.

Päike saatis oma haldjad äratuma loodust tema mitmekäelises olemuses. Ta haldjad tulid, punases rüüdes neitsid, ja tantsisid oma kuningale päikesele tervitustantsu. Nende liigutustis väljendus tuline temperament, tulisemi kui lõunamaa talasik. Nende silmad olid kui tuli ja nende hinged kui ohvileek päikesjumala altariel. Kes ial surelikest oleks suutnud vaadata neisse silmisse, oleks tundnud, kuus temagi hinge oleks põletanud igavene tuli. Need tõmava elu lapsed võisid kinkida inimesile vägevad elutuled, milles nad ise põlesid ja mille leegid nad olid ise. Nad olidki seda teinud, kuid tujuvalt ja isemeiselt. Samuti kui päike on tujukas, nii ka päikeseniid. Kõnd tõuseb ta särades suure hülgusega taivasaarele, siis jälle puitub tujuvalt pilvisse, muutes ilma jahedaks ning viluks. Samuti olid ka päikeseniid mõnele inimesele kinkinud liiga palju tuld, ent teisele liiga vähe.

Täna pidasid päikeseniid suurt pidu, sest oli saabunud aeg, mil päike paistis kõige palavamalt.

Igal aastal pühitsesid nad seda suure pidulikkusega. Täna sõrased nende tumedail juuksel punased lilled kui tähed; nende tants oli aga tulisem kui ilalgi enne. Neil suvil pühapäevil olid nad liiga helled inimesile. Keda nad ilal siis kohtusid, sellele ninkisid nad helled käel klutuleid hingesse.

Sel ilusal hommikul sattus nisse metsadesse keegi matkaja noormees, rahutu hingega rändur. Ta oli loodusearmastaja, kes ainas hinge isegi vähemaski kannus ning käbis. Metsa saladuslik kõhn oli kui palvetaja tasane sosin. Parajasti, kui ta silmitses päikese ilu, märkas ta, kuus päikese kiirtest kasvas välja metsi punases riides. Tema juuksel oli parg punasest lilledest, mis hiilgasid kui tähed. Ta naeratas kellukese häälega, mis oli kui kevadise linnukese sirin. Noormees seisis kui kivisammastardumina. Ta oli peaaegu kohkunud, sest oma pikal matkal polnud ta ilal näinud sellast neidu.

„Vaata mulle otsa!“ hüüdis tulineitsi. — „Ma ei usalda su silmi, mis on kui tuli,“ kogelis noormees. — „Vaata mu silmi!“ hüüdis tulineitsi peaaegu käsivalt. Ei noormees suunda vastu seista tulineitsi käsile. Ta vaatab neiu tulisilmissse. Ja tulejuga tundis ta punkamisi tungivat oma silmi ja hingesse. Ta ei

saanud enam silmi lahti neist kahest tulisilmast.
Ent sääl hahtus haldja ülev kuju, kui üks ta sulanud
ühte pääkesekürega. Noormees süntas välja oma käed,
et sulada ühte selle tülega, kuid ilus olekus oli nadunud.

Igatsus, tüline igatsus jäi hinge, ja tüline leek,
mis oli voolanud haldja silmist, jäi püsima ta hinge
ja silmisse. Ta matkas läbi palju maid ja meresid,
ja inimesi, kellega ta puutus kokku põletas ta oma tuli-
silmadega.

Ühel tormisel ööl jõudis ta põlismetsa. Kui oli
kaetud musta pilvenõrkaga ning mets oli tüme. Väsed
tüved ulusid metsikut viisi, puud paendusid maa-
ni, mõned vägi murdisid. Kolleda raginaga langes
mõni puu süü ning seal. Noormees armastas tormi,
sest ta oli ise tormine. Tormi oli hinges ja torma ka-
looduses. Illiline tore harmoonia! Mis hoolis kirglik
noormees sellest, et murdisid raginal puud, mis ole-
sid võinud surmata ka tema? Mis hoolik tormine
noormees surmast? Surmigi on talle süü ja ilus, kui
hukkuda sellases tormis kui langes taht pimedal
öö. Ent korraga märkas noormees sünges, tormises
öös nõrka, vilkuvat tuld. Ta hakkas ruttama lige-
male tulele. See põlunud mitte igatsus sooja toa jä-
rel, mis meelitas noormest, vaid see oli orantüüride

ika, mis nii omane matkajale.

See imelik valgus tuli ühest väikesest metsamajakasest, mis oli vajunud riltu ja mille katus oli sammaldunud. Sammaldunud katuse üle aga kummaridusid hiiglapuud, mis, paandudes tormis, võisid pääagu hävitada väikese majakese. Kes võiks küll elada sellases majakeses? sähvatas mõte noormehe ajus. Kik peavad metskaldjad selles mahajäetud majakeses oma pidu?

Ta vajutas metsamajakese uksele. See avanes. Üllatanult jäi seisma noormees uksele. Alles ta nägi, see oli hämmastav. Aladalas ahjus põles tuli ning tule ääres istusid kaks inimest — mees ja naine. Naine oli noor ja ilus. Tal olid sinakasmustad juuksed ja tumedad silmad. Ta nägu oli väga kahwatanud, isegi hirmunud. Ta huuled olid avatud ning ta toetas oma pea mehe õlale. Alles oli helejuukseline, sinisilmaline. Ta näojooned olid karmid kui karastatud tormides. Põlev ahjutuli aga värvis nende näod punaka helgiga.

Kui noormees oli avanud ukse, kohkus noor naine. Kes võis küll olla see võõras nii tormisel ööl?

"Olge tervitatud, looduselapsed! hüüdis noormees. "Kas saate öömaja matkamehel?"

Toasolijad olid tõusnud mõlemad püsti. Kui

mees oli vaadelnud tulijat, kostis ta: „Astu sisse noormees!
Pole meil veel ühtki matkameest astud tagasi tornisesse
õhe.”

Naineigi oli saanud julgemaiks, hakkas silmitse-
ma võrast. Nende pilgud puutusid kokku — naine
vaatas noormehe tulusilmissse. See oli põletav leek, mis voo-
las noormehe silmist! See põletas naise hinge ning pani
mässama sülle. Naise hing leegitses, hing põles. Ta oli
süüane palavikuist.

Et oli hiline õö, siis valmistas naine aseme me-
sele ja võrale. Võras ning mees uinuisid vaesti, ent
naine ei saanud magada. Ta tundis enese kohal
vaatlevat näht tulusilma. Hüllised silmad! Tial pol-
nud ta näinud sellaseid silmi. Neil silmil oli päi-
kese mõju, mis äratas naise hinges otsese lilled.

Siis kerkis esile ta oma mehe kuju oma suurte,
igatservate silmadega. Alles olid need kaks tulusilma
kõrval! Ta tundis, kuus võra mehe kuju kasvab
suureks ning vägevaks, muutus tulusiks maailmaks,
mis mahutab kõik endasse. Tema mehe kuju aga
hakkas kahanema, muutus ikka väiksemaks, kuni
muutus kääbuseks.

Kui imelik oli see, et ta seda meest, kes praegu
tundus nii väikesena, oli nii väga armastanud,

isegi jumaldanud. Ta oli katsunud oma mehe kõrval-
kast elust ja müvedest siia elama väikset elu looduse
rüüpes. Ühel päeval oli ta võtnud mehe kätt pidi ning
lausunud tulisel toonil: „Tule, armsaim, lähme näsi-
käes, lähme mängides välja looduse pühadusse. Lenda-
me ära kui kaks linnukest. Peame pulmi looduse püha-
mas templis. Linnud ja loomad on meie pulmased ja
lilled meie ehe.“ Meie tumedais silmis oli olnud ime-
lik läige, mille vastu ei suuda keegi. Oli olnud nad tui-
nud siia, et elada ainult teineteisega. Ent nüüd oli tulnud
sua see tulisilmaline noormees, kelle pilk oli enam kui
võluv: see põletas. Hõgu õõ ei tahtnud tulla naisele uni-
ga vajuda silmad kinni. Ta oli rõõmus, kui saabus rii-
maks hommik.

Mees läks töösse ja naine jäi vööraga koju. Noor-
mees polnud kuskil peatunud naha, nii ka mitte siin.
Pänduri king tõmbas teda ikka edasi.

Enne lahkumist läks naine välja, ning varsti
tuli ta tagasi kõige ilusamate lilledega. Ta ulatas nad
noormehale kui väikese mälestuse metsamajast. Ta oli
ise peaaegu nõrkemas. Tema mustad silmad olid tuh-
mid, peaaegu läiketa. Noormees oli joovastunud nähes
naist sellasena enda ees. Ta võttis naise käed ning suud-
les neid. Tuleses joovastuses suudles ta teda ka huulile.

Ent siis kerkis noormehe silmi ette tüdruku, puna-
ses kleidis, punase pärijaga. Noormees laskis naise lahti.
Ja noormehe nägu oli tõsine ning tema silmad sära-
sid tulusemalt kui vae enne. Tüdruku juuksed olid lan-
genud üle otsaesise. Ja nägu oli rahvatu ning tema
punased huuled avatud. Sellasena tormas ta uksest
välja ja kadus sinna, kuhu viis teda ränduri iha.
See vedas teda ikka lõuna poole, sinna, kus paistab
päike palavamini, sinna, kus kaunistavad päikesetüt-
red, sinna, kus nende tants kergem, nende käsivarred
pöörlevad nagu maad...

Uinuv laas.

Helmi Söör.

Jouavad esimesed varasvadööd. Täevas pilvine.
Vahetevahel vilksatab munirebukollane kuu loinult
liikuvate, vormitute pilverüngaste vahelt. Ilustendab
sütanud maapind, laigastab vahust mutabliina ta märg
põie kollases kuivalguises. Kaugete mögede tagant
hetgil viirastuslin valgus. Puhub tormine tuul, ent
tundub midagi pehmet temas. Kuuldub tilkuvat mi-
dagi kusagil. Kuuldub roolava vee hääli — esime-

si kevadhääli.

Sinugi kohinas kuulen kevadhääli, sa võimas, tugev laas, sina, kes sa minus äratad suurimat imetust, armastust, tõsist aukartust. Seisad saäl praegu mustavana, ootavana, onnelikuna. Oled uinunud tuisuseid ja tardunud silgaid talvepäevi ja öid, mil säärib lumi kuu pehmeis kiiris. Oliind ärganult roomustad, vallatad, radistad; ei ole sul püsi ööselgi olla rahulik, nii elu-
vik on su meeled. Kuid rahunud peagi, jäädes ootama vaikselt, ümisedes oma tuttavamad laulu. Nii ootad päevast päeva. Ent ühel päeval tunned, et pakatab sinis midagi. Sa näed end rätuvad rohelusega ja tunned oma jultsi lõovat nirelt. Oled täis ilu, elutungi, lõbutsemist. Sinus õitsevad hõrgjad metsalilled, suured meisisinised kuljuslilled rohkelt läikiva, umbse metsjärve kaldal. Sa aina rõõmad õnnanokaliste lindude kudeutamisest ja tülendamisest. Öösi, mil oled täis tumedaid siluette, libiseb sinus hirmav öökiku laul ja sädelevad ukuniden jaaniussid.

Ent kaavad mõttekirrusel hõõguvad, kiirgav-sinised päevad. Suvi hajub kui ainus kõlar hünne ja algavad süsimustad sügisööd.

Lennatis, tühistulja kihutades tormab irooniliselt naerdes põhjatuult laande. Raputab, murab,

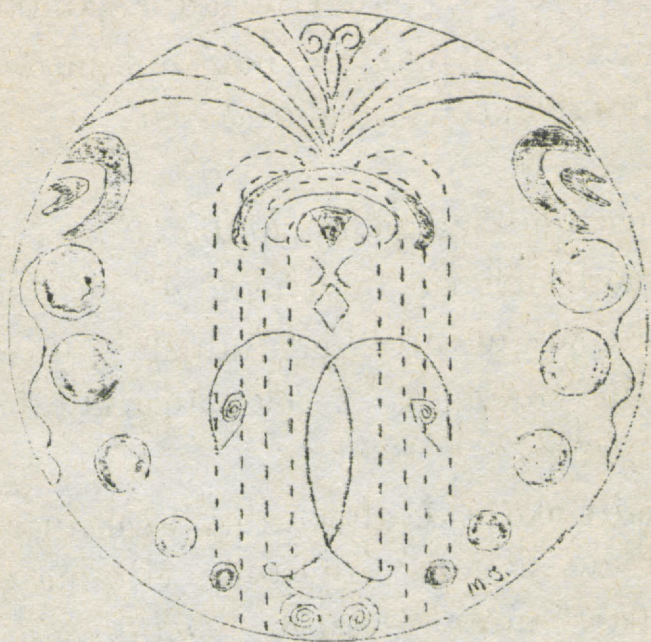
painutab metsahiiglasi, otskui tahaks ta kõike oma
riha nende kallal lahutada. Kuuldub määratu mü-
him, ägamine, praksumine. Laas lainetab, voogab,
keeb, müriseb. Oi, millised rõõvarad akordid sa viisi-
des, muusikaalne laas! Milline rütm sa ootsumises!
On tunne, kui mängüksid tuhanded keelpillid, flöödid
ja viiulid ilmakuulsat kunstnike juhatusel. Kummeks
lakkab laas möllamaist? Voogab vaid pikkamisi, vä-
rsktades veel harva.

Oi laas, mis sarnaned sa inimese hingele! Ka
inimhinges elavad tötused, tünagi on kindlalt sügis rõõmus.
Kui tuleb jõorang, siis võivad mässata tinas veel kumma-
mad tornid, veel rohkem tõhutada ja hävitada kui sinis.

Närbub sinugi elu tuissoon. Seisad rõõvituna,
nutkuna. Rohised tõsisena. Langedad lehed: ooker-
kollased, purpurilised, kirjud. Sinis tõuseb salajane
soov puhata. Oled väsinud.

Lumesadu, sügisnadu. Lingleb pehmeid hel-
beid. Kõrjal kattub loodus siidpehme lumelooriga.
Laas uinub. Ja uinub tuisuseid ja tardumult selgeid
talvepäevi ning-öid, mil kummub ta üle sajürsi-
mine võtaevas klaasikildudena helkivate tähtedega
ja näeb und suvest, merisinisest küljuslillest ja su-
rest tormist.

Ent see kõin kujundub vaid nii ettekujutuses.
Küünd aga ootab laas vaikides mit kevadist ärkamist,
suurt ja ilusat ärkamist. Alinud veel korvaks, et ärgata.

Hallis laevas.

Tuumian

Vaata, mu armas, neid rahuseid lainete harju.
Tiirlevaid, keerlevaid, nisavaid kajakakarju!
Kunla, mis mihkaks see määratu meri —
Südameis nooriski vahustab veri.

Sinuga ühes mu jällegi hallis ses laevas.
Heledaid pilvi kui laglesid lendlemas taevas.
Mustis su juukseis tuul sahistab, ulub.
Õnnelik silmapilk! ... Aeg aga kulub...

Kaugelle ära siit, ah, kuidas ihkaksin minna!
Ootab uus tulevik! Lendaksin otse ma sinna!
Tuumikond rumal — meid mõistab vaid meri,
Edesi, edesi! hõiskab meis veri.

Hukkruksi laevuke hallike roogude sängis
Sinuta pääsu ei ihalda tornide mängus.
Unelmiks õndsamaks — sinuga surra,
Igatsust sellast ei keegi mus murra!

V.O.

Tulge te tuuled!

Gerda Mäe.

Tulge, te talised tuuled, ja tooge mu hinge
külmä ja lund! Tulge, te talised tuuled, ehk jahtub teis
mu ajude mässust hullunud pää!

Te omegi tulge, te talised tuuled!

Aknal nii palju on jäiseid lilli ja mustreid.
Lund valget ja soredat laskub juurde veel hange, lund
valget ja soredat, külmä...

Mul on nii kahju millestki... Tahaksin nauda
ja nutta ja üksinda olla. Siis paljapäi välja joosta
ning taliseid tuuli hiiüda ja püüda.

Ma tahaksin, et tubagi oleks mul pakase ehi-
tud, tahaksin, et isegi oleksin vaid lumi ja jää, vast
alles siis oleks nii häa. Ei tunne siis tuskat, ei paina-
vat iha, ei palavaid soove, ei kõrberat viha ja valu.
Jääsõrmil ma lehitsen aegade raamatute lehti, jääst
ajuga: arvustaksin tegusid, mõtteid ja loeksin ridu.
Jääks sulaks siis süda, upuks hing lumeteeddu, ma
isegi oleksin vaid hingetu, elutu jää.

Atga te, tuuled, ei tule!... Ei too mulle kül-
ma ei lund, ei rahet, ei und. Te elute umbes mu

maja ja paiskate aknale lund...

... Ja väljaski ainult te põski rebite puha.

Oo tule, sa tuli, mu südamesse, tuli, sa lumi,
nii karge ja valge. Ihkan sind! Aga sa ainult mee-
litad mind? Mul pões on tuli ja valu ja ümber on
pettunud mõtete ring; ei keegi küll talu mu mõtteid,
ei pelita valu, ei jannu, ei tusk.

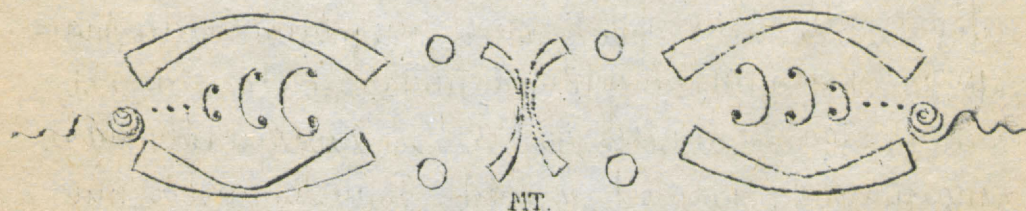
Ala hullunud vang!

Ah, kõnelda tahaksin sõnatut kõnet. Ala ma-
gada tahaksin ja näha und.

Aga ei und ega lund, vaid põletav tusk, vari-
sev usk, ja ümber mu uniluste võrk.

Ala usun ja tõde; ei tahagi uskuda, kuid pean.
Ja tõde on see, et korra kõik sõele põleb ja tahagi kan-
nab laiali tuul...

Aga! Ehk praegu ometi tulete, talised tuuled!
Ehk tulete tuuled ja toote mulle külm ja lund,
rahu ning und.

Tuhande särava, õhukise vesiviiruna läigib soo. Idas lööb kitud, vaevalt elav mand oma tumerohelise varju soolaunkasse. Üle soolaunka aga kaandub õhtu punerdav taavas. Vesi laugastes viirvendab punakalt ja kaugemal valkjassinakalt. Kogu taava kumm on nagu päratu, kahvatult sinerdav värvide rinde.

Tuhmi kettana loojeneb põike. Etga kausa veel õhetab tawaserval kollakas kuma, rõõmudes sooserval asuva hurtsiku tumedais, tuhjes aknaavandusis.

Ja hiljem, pimenevas õös, värisevad mustad varjud unelevaina, süingeina. Kurblikult suitsudes vilgub emal sooserval sootiluke. Alidagi nagu sosistab, hõljub ja oigab. Tuhkaurudest niuisev õrn, rohkas suitsuvõrg ühineb tuhkeja uduga.

Vaheldurais värves lõõmab rüderik - kord sinakalt, kord rohekalt. Tuulgi hingab rahutult. Tuuluke aga sooserval põleb, põleb ja igatseb. Tuulest kirkuvad vesipajud langetavad udust nõretavaid oksid, suudeldes mõnija, soist pinda. Soolaunkais viirvendab vesi sinakas viies. Ja sosistab soo:

„Kui kivib! Kui kasutu on elu!“ Läbistaval viir-
mal ringub tuul, sõudes üle soo. Sõudes vana lagund
küünini, paget vilistades selle nurga taha, loksutades
lahtist lauda omni klaasitud aknal. Küüni ette on aga
kuhyatud virm kivi leppi. Sõäl nad nüüd turvitavad
kuivadena ja mustadena. Näib, kui roniksid luukerid
mäerinnakut pidi üles, kui oleksid vaid mustad luuke-
red. Aga kord kasvasid nemadki ja siis hävisid, nagu
kõigel aeg on hävida.

Soo vaikusest üle kaigub risulinnu nutt. Häre-
dalt, karavalt kajab see. Mätastel, üsna soo sopis, kus
algas niit, kasvavad mahalangenud kaskede tüvede
varjis põhlad, pakistades sooäärt õhetava vaikana.

Soo õõtsub. Vesi mülkais väriseb õudselt. Emal
hundab uludes mardus. Udu heitleb kasvavate var-
judega. Pimedus kasvab. Säätl emal laulab kur-
bus, suigutades rõõmu, hallitades lootusi.

Ja vaikus heliseb...

Kostab vaevalt -kiuldar hõbedane naurukõ-
lin. Läbi metsa kostavad sumutud hüüded, häälte-
kõmin. Huisagil kiilas haugub koer, laas kaigub.
Kari pääseb valla. Hõrg ammutab, kellad kõlisevad.
Ida taevapiir kumab... Vast põikese tõus?

Mait Metsanurga „Fäljetu haud”

Elsa Arak.

Üha enam kajastuvad Eesti kirjanduses mõmmid me rahvuslikust reaalest ja tõiked me minevusest. A. H. Tammsaare „Tões ja õiguses” näeme läinud aastaja lõpu inimesi, asunikke soosarelt — Vargamäelt. Hil. Kivikas oma toodangus kujutab asunikku, uus asuniku elu-olu. Ja Mait Metsanurg „Fäljetu haud” tutvustab lugajat põrandaaluste kommunistide tegivusega.

Mait Metsanurga „Fäljetu haud” ilmus aastal 1926 „Koor-õesti” kirjastusel Tartus.

Uurides selle teose kirjandusliigilist kuuluvust leiame, et ta on romaan. Seinas esinevad ju mõnedki romaani nõuete puudused, ent võib olla, et Metsanurg pole taht-

nudki liiva reeglipärasest ja vormikindlat romaani. Ta on valinud teosele minia-vormi, mis palju nõudeid romaani, kui naisuguse, vastu tühistab ja vabandab palju asjaolusid.

Edasi leiame, et see romaan on psüholoogiline, realistlik. Siin käsitleb kirjanik reaalsed sügava hinge ja isiku elu.

Elis juhtub romaani saamisloosse, siis seletab autor seda romaani ees leiduvast seletusest. Käsikirja olnud Mitsanurk saanud tuttava noore advokaadi käest, kellele olvad selle annetanud hiljuti sõjakohtu otsuse järel hukatud tähtis kommunist. Ja Mitsanurk, keda huvitasid hingeelu probleemid ja inimese, isikliku kannataja inimese elamused ja seesmisel võitlusel, otsustas avaldada selle. Tema teeneks jäi vaid surmanõudetu isiku päeviku ilukirjanduslik kohendus ning teosele lõplik vormistamine, kuna teose pealkirja ta päeviku lehekülgedelt leidis: „Minu haud olgu jäljetu.“

Kent ei. Mul tõusis kahtlus. Kas ei ole Mitsanurk petnud meid selle seletusega? Kas ei ole see mitte selline, et varjata oma vandumusi, ideid, rääkida neid mõne teise nimel?

Voib olla sundis teda kirjutamisele peaaegu kullt ta oma protest ja viha valitsva korra vastu. See

teos polegi muud kui vaid kisendus valitseva korra ja
üleskõrgete vastu. Võib olla pakkusid huvi talle need ideed,
mis praegusajal elus tihtiigi maad võtavad.

Võndun, et see võib kõik nii olla.

Sündinustik on kitsas ja ihenülgne. Kuid selles
peitubki selle traagilisus. Siin lihestuvad niivõrd ka-
duva elu leheküljed. Siin on elu mõtte, elu otsingute
suur ahel. Siin on kahtluste ja küsimuste astonestik.
Siin on kannatuste rida. Viimne mõtte mõttest lähi-
jooks ja lõpeks Saatusse Kirja lõplik loovutusakt.

Lühidalt võiks öelda: sündinustiku alaks on i-
nimese elulugu. Siin esineb ka sünd, elu, kannatus ja
surm.

Tegemine sünnib peamiselt pealinnas - Tal-
linnas. Teoses on see koht mitmed korrad nimetatud.
Kõik nõuandajalugu tegemine sünnib linna ääres. Otsiti
ehk hommikusti määratakse kohtamispaiku linnast
eemalolevas männimetsas. Sõad tapab Raudlina ka
ühe äraandja. Kord aga muudetakse Raudmaki pei-
duorgas mitte linna, vaid mõni jään lõuna poole, kust
mõnda sood, missugust kohta lähemalt määrata ei
saa. Katsed määramiseks sünnivad aga võiks Tal-
linnas.

Tegemise ajaks on kaks aastat. Sellest ajast on

aasta Raudma surmani. Ent aasta hiljem, sügisel, nä-
hakse Ahasverust ja tema kaht last Kristjan Raudma
matuseleha juures palvetamas. Seeja ühtlasi lõpeb ro-
maan. Algusaasta on annud kirjaniik romaani lõpul.
See on aastal 1922. Tärelisult on teguvuse aja lõpuks
1924 aasta sügis. Samal ajal oli märgata kommunis-
tide võimupüüeid. Mõnedki neist tabati ja surmati.

Ellis puutub romaani isikutesse, siis on romaan
pöättegelase Kristjan Raudma mina-romaan.

Kristjan Raudma -ideelise kommunisti, koha-
liku keskkomitee juhi ümber keerleb kogu teguvus. Tema
kannat teoses erinevaid ideid ja probleeme.

Kristjan Raudma on üldiselt tunnustatud maks-
va korra vastane. Kõigi abinõudega võitleb ta selle vastu.
Sarnast isikut ei tohiks üldse jälgida. Ta tapetakse kui
teeröövel öösi, aetakse aukku kui korr õnnistuseks, ja ta
haud jääb jäljetuks igavesti. Kõik on teda põlanud.
Teda aetakse taga. Igaks võib ta karistamatult iga sil-
mapilg tappa kui marukoera. Ta tapab ka ise inimesi.
Purleb alalises kättemaksu vihas, kumms seega teosle
põhitooniks eitamise, sünge pessimismi.

Kuid paratamatult on tarvis süin päähuvi juh-
tida muijale. Kui tungida ta hingeellu, võib ta vää-
rida süiski mingit tähelepanu.

Juba noorseas oli Raudma tähelepanelik, nell-
-vastuvõtlik natura. Ja karjasena nägi ta ülekohut, rõ-
humist eneste - karjaste - keskel. Siingi ihati võitlust,
ihati näha vaid verd, ei aga enesest valada - tilkagi.
Raudma tahtis olla selle teostaja, mida tema isivane-
mad pole suutnud saata korda. Klendi vere oli ko-
gunenud midagi, mis nõudis julget tegu ja ohrit.
Kad katsusid küll võidelda ja ennast ohverdada üle-
kohtu eest, ent need olid vaid nõrgad katsed. Raudma
tahab käia aga julgelt oma teed, olgu see kas või eksis-
tee. Tema veendus, et on valitud ohriks. Tema vere
on võimatu sund võidelda ja ennast ohverdada.
Ja tahab demonstreerida, kuidas inimene sureb. Iga
minut tahaks ta surra. Ent tema silmis nõutakse te-
malt veel kannatust. Oluk ja lüü peavad uskujü and-
ma, kuidas sureakse oma töökspidamiste eest.

Temast ei saa ühegi tähtsuse. Kõik lootused
tulvad tal edasi liikata naugesse tuleviku. See ootuse-
dega on aga õige pikk, seepärast jääbki talle viimne
tuost ennast ohverdada — Kristuse märtrisurma usk-
uju. Tema näes ei õnnestu midagi, sest ta on vaid
unustaja. Tema on pugenud põranda alla ja sattu-
nud teissugusesse ümbrusesse. Temast kui unusta-
jast ei või ju saada tõelist kommunisti.

Võib aga leida põhjust, mis osalt tema saamatust põhjustab. Kõik tema elamused pole tingitud ta enese isiku väärtusest, vaid põhjused on välised. Tõenäoliselt, võib olla, oleks käinud korda oma ideid teostada, kui oleks tema kaastöölised samuti julgelt ja ennast ohverdavalt teotsenud kui tema. Kuid puurtagustel on esotsas saagi ahmed parasiidid, omakasupüüdjad, kellel pole tähtis kommunism ega parema korra saavutamise, vaid keda juhib jäme egoism. Nende hulgas leidub koguni äraandjaidki. Keegi ei suuda ju üksi midagi korda saata.

Raudina on küll sõjane. Vihahoos tapab ta suguvenna. Ent hiljem hakkab kohtlus söema ta südant. Ta muutub rahutuks - skeptikuks. Üü ütleb ta kord: „Tänapäev sünnitas legioni kahtluse skorpione, kes mind öösiti hammustavad.“

Tema mõttekihtluses on igavesti küsimuste astmik. Kas on õigus sõdida, tappa? Mis on surm? On tahe vabaks? Olemine vastutavad oma tegude eest? Determinism või indeterminism? Need vastamatud küsimused piinavad teda.

Ka armastusest ei suuda ta pääseda mööda. Ei suuda loobuda naisest, keda armastab. Seejuures on ta valmis loobuma kogu oma tegevusest.

Kuid siiski on Raudmal teatavat kindlust. Ta loobub

kõigist väikekodanlikest huvidest. Olak hakkades eludes. Võit-
leb vaid oma idee eest, kannatab tihhti nälga. Aga et ümbrus min-
git tõsisest huvi tema idee vastu ei tunne, siis pole ka ime, et te-
ma hakkab raskuma. Raske on ju olla tugev ja vastupidav üksi.
Kui tugev tamm lagedal kohal võib murdueda.

Ta hingis on säilinud õnnis. Ta tunneb õnnist, looduse
vastu. Tunneb looduse ilu. Ta oli seda maitsma õppinud isatalu
metsades ja väljade vahel hulkudes. Kuid sellist ilust sõnu teha tun-
dus alandav ja teotav surmavale revolutsionäärile. Ta ta sur-
mib ennast õnnist mees maha suruma.

Kuid armastust vanemate vastu ei suuda ta maha suru-
da. Nüüd avaldab ta õnnemaid tundmusi. Need jäävad ta hin-
gesse surmani. Isa manitsus õhtul rehtoa ahju ees, kustivate
süte kummas, säilib ta hingis. Pole üksi muusika tema kõrvale
olnud armsam isa pühalikust häälekõmast. Tema lauldud
salmise häälest ja kindlustab teda ka surma minnes. Kuid tõu-
seb küsimus: miks ei jäänud ta oma vana isa juure? Ei, selle-
ga ta ei eksi oma isa vastu. Siinsugu kutsus teda ja samuti
tema suur idee.

Selle küsi arutlemise juures on tunda Metsamurka.
Tema valib alati oma kangelasteks unistajad, otsijad, kahk-
lejad ja õnnetu isikud.

Kristjan Raudma ideede kaaskannatajatena vilksu-
tab veel mõnegi „seltsimehe“ silmelt. Ent need on kergesti hing-

levad kiivaterakesed ühiskondliku elu termiset rammikul.

"Tälgetu haud" on pääasjalikult ideeline teos. Probleemid pole siin nii olulised. Kirjanik on rõhutanud ideid.

Kõige suurema tähelepanu väärib sotsiaalne idee. See osutub ka peäideeks.

Tarvis lõhkuda, purustada vana kord, mis on ülekohune ja halb. Asemele tuleb ehitada uus, mis peab olema õiglasem ja hea. See uus kord peab põhjenema sotsialismile. Kadugu tõusikus ja rikkad. Kadugu väikenõudlus. Kadugu vaesed, poolnälginud töölised. Ärgu olgu vaeseid ega rikkaid, olgu vaid üheõiguslikud isikud. Selle eest peab võitlema ja ennast ohverdama.

Süis tuleb esile ka vanemate armastuse idee. Ürnalt armastab Raudma oma vanemaid, neid iial mitte unustades. Ka elukeerises ja võitluses mõtleb ta tihti oma vanemaist. Otsib rõõsti ja kindlust ema sõnadest ka surmatunnil.

Tuleb ette veel armastuse idee tavalisel kujul. Raudma loobub kõigist, et elada vaid oma aatele, ent ta ei suuda loobuda naisest, keda ta armastab. Ta on valmis koguni loobuma oma tegivusest ja tahaks hukata elama Kaareniga. Ent Kaaren lükkab tagasi ta ettepaneku.

Kaagu elprool nimetasin, pole probleemid siin kuiigi olulised. Siin esineb psühholoogiline probleem, mis on ka pääprobleemiks. Alakser kord pole hea. Raudma võitleb selle

kuulutamiseks. Ta tahab sisse seada paremat korda. Katsub leida sihti eesmärgi saavutamiseks. Sihiks tarvitab ta harilik-
nu teed – põrandaalust tegevust. Kuid ta ei leia rahuldust,
sest ta ümbrus on mädane. Siht ei vi teda kuhugi. Eesmärk
kaob ta silmapiirilt.

Ka usu probleem tuleb siin esile. Kristjan Raudma sai
usulise kasvatuse. Kuid siiski kahtleb ta Jumala olemas lu-
ile. Ettehehtel hüüab ta teda appi. Ent peagi muutub ta kal-
giks ja kaotab usu. Hiljem, kui talle on jäänud aina pettumus-
sed, tärnab temas uuesti usk Jumalasse. Otrik lohutust
Kristuses. Võtab eeskujuks Kristuse märtrisurma.

Leidub veel mõnigi idee ja probleem, kuid need on vähema
väärtusega.

Hei me vaatleme „Tälgetat hauda“ kinstilis-estetiilisest
külgest, siis leiame, et see on raske ja kaaluv raamat. Romaani
süngelt-sügavalt psühhonaalilisega.

Romaan on üles ehitatud päevikulaadilistest päätük-
kidest. Tundeinimesele omane mina-romaan ehitus. Ent ko-
hate on teos igavarõitu, sest sisse on raske. Esineb mõtete kor-
dumisi ning ka lõõksõnu.

Romaani stiil on kuivavõitu, nii nagu see ikka tu-
leb esile metsanurga teostes. Puudub lõpsakus; kohate on käsit-
lus liiga abstraktne.

Kuid võib leida häid plastilisi võrdlusi. On ka veet-

levaid üksistseene.

Süü näen, kuidas on teotsemud me vastasrindla-
sed. Süü saame pildi pörandadusest tegevusest.

Kroonika.

Tartu Tytarlaste Gymnaasiumi õpilaste or-
ganiseeriti 1927 a. kevadsemestril. See oli uus sündmus
T.G.G. õpilaste elus ning tõmbas ärevalt kõiki kaasa.
Valimised möödusid palavikuliselt. Kandidateerisid
järgmised nimekirjad: Humanitaar-teaduste ja Kunsti-
ringi koondis, Loodusteaduse-füüsika-matemaatika
Ring ja Enesekasvatuse Ring. Kõige rohkem liikmeid
saatis õpilaspere esindusse Humanitaar-teaduste ja
Kunstiringi koondis. Esimene esinduse koosseis oli
10 märtsil. Õpilaspere vanemaks valiti Helmi Silber-

mann, Õpilaspere valitsusse: Erina Pärle - õpilaspere sekretäriks, Nadežda Peterson - konna valvuriks, Melanie Hirschfeld - vara valvuriks, Ida Morgen - ringide juhiks, Linda Pinn - vabahariduse tööjuhiks, Ludmilla Katal - kirjandus- kultuuri juhiks. Õpilaspere esinduse juhatajaks valiti Johanna Ilp. Esinduse koosolekuid oli sel semestril üldse 7.

1927 a. sügissemestril jätkus nii esinduse kui ka valitsuse töö. Tundurast eluvisis mõõdukaid valimised, kus endiselt häälte enamuse sai Klummitaar teaduste ja kunstiringi koondis. Nüüd esinduse juhatus ja valitsus valitakse koosolekul kont. 1927 a.

Õpilaspere vanemaks saab häälte enamusega Johanna Ilp, esinduse juhatajaks Erna Täger. Õpilaspere valitsuse 6 liiget on: Ehrlich - õpilaspere sekretär, Erina Eischmidt - vara valvur, Heete Janilov - kirjandus- kultuuri juht, Senta Kikerpill - vabahariduse tööjuht, Erna Tilleman - ringide juht, Emilee Teilmann - konna valvur.

Järgnevatil esinduse koosolekuid kinnitatakse ringide põhikirjad ja eelarved, valitakse ajakirja toimetuskond j.n.e. La võetakse vastu mitmesuguste pakkumistega Õpilaspere kodukord.

Ringi on Õpilasperel 4: Kirjanduse Ring,

Kunsti Ring, loodusteaduse - füüsika - matemaatika Ring ja Saksa keele Ring. Üldiselt võtta on ringides märgata pisut tegevuse langust. Syydi on, võik olla, üldse praegune aeg, mil elatakse resignatsiooni ning languse tähe all.

Energilisemaid ringe on Kirjanduse Ring. Ring korraldab mitmesuguseid referaat - ja kirjanikkude mälestamisõhtuid. Ka on Ring korraldand kaks huvitavat ankeeti kirjanduse üle.

Kunsti Ring korraldab joonistamise tunde ja mitmesuguseid kunstisõhtuid, m. s. oli Rasmus Kangro-Pool'ilt huvitavaid ettekandeid. Et aga osavõtt niilt õhtult on olnud liig väheine ning „publikul“ vist kunstiline aisting nõrgalt arenev, siis pole suutnud Ring loota endise intensiivsusega.

Saksa keele Ring korraldab huvitavaid tunde, kus mängitakse mitmesuguseid mängu ning tutvustatakse õpilasi saksa keele ning kultuuriga.

Loodusteaduse - füüsika - matemaatika Ring on katsed teinud pidada referaate mitmesuguseist looduslisist nähtest, ent osavõtjate puudusel on need ettevõtted ebaõnnestunud. M. s. jäi pidamata kuulajate puudusel mag. Lirländer'i huvitar referaat: „Suur ilma ehitus“.

Õpilaspere poolt ellu kutsutud kooli kino töötab sel aastal hästi. Osavõtjaid on sageli liiga rohkesti ja filme on olnud häid.

Õsinduse koosolekul 28 jaan. 1928 võeti arutusele esmakordselt õpilaste iseseisev korrapidamine. Valitsus töötas kava valmis ja tulemused näitasid, et õpilased suudavad oma ülesannet täita.

18 apr. 1928 a. oli esimene õpilaspere yld-kogu koosolek. Kogu J. T. G. õpilaskonnale esitati läinud aasta tegevuse aruanne ning kiirniteti yld-kodulord. Muuseas avaldeti ka mõtteid õpilaste väliskorrapidamise teostamisest.

